

Regina Smoter Grzeszkiewicz

Szkoły powszechne w gminie Radecznicza (1916 - 1938)
w świetle materiałów archiwalnych

Tytułem wstępu

Początki szkolnictwa powszechnego na terenie gminy Radecznica sięgają schyłku XIX wieku - w roku 1884 istniała szkoła w Radecznicy,¹ w roku 1896 odnotowano istnienie w szkoły w Czarnymstoku.² w obydwu placówkach nauczanie odbywało się w języku rosyjskim. Sytuacja uległa zmianie z chwilą wkroczenia wojsk austriackich na tereny naszej gminy, wtedy zarządzeniem władz okupacyjnych austriackich w kilku miejscowościach zlokalizowanych w jej administracyjnych granicach powstały placówki szkolne z językiem nauczania polskim, co potwierdzają zachowane dokumenty w zbiorach Archiwum Państwowego w Zamościu w Zespole Akt Inspektoratu Szkolnego w Zamościu -

Orzeczeniem austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 sierpnia 1916 roku Nr 8659 zorganizowana jako szkoła publiczna . Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła powszechna mieszana.³

Lektura wspomnianych dokumentów dostarcza informacji odnośnie nauczycieli, nauczanych przedmiotów, warunków sanitarnych panujących w danych szkołach. Zachowały się także opinie odnośnie pracy poszczególnych nauczycieli wystawiane przez kierownika szkoły (Gorajec) lub wizytującego lekcje i oceniającego pracę nauczyciela inspektora szkolnego z Zamościa.

Regina Smoter Grzeszkiewicz

¹ S. Zybała, *Dziejba szkolna* (maszynopis), Radecznica, s. 2

² *Kronika Szkoły Czarnystok*, b/p, zapis chronologiczny.

³ APZ, Inspektorat..., sygn. 331, Szkoła w Radecznicy gm. Radecznica, *Organizacja*.

Wykaz skrótów

APZ - Archiwum Państwowe w Zamościu

Inspektorat - Inspektorat Szkolny Zamojski

1. Szkoła w Czarnymstoku

Podstawę napisania poniższego tekstu stanowią dokumenty znajdujące się w zbiorach Archiwum Państwowego w Zamościu:

1. APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, sygn. 84, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1938 gm. Radecznicza, 1937, 1937],
2. Archiwum Państwowe w Zamościu, Inspektorat Szkolny w Zamościu, sygn. 331, Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936),
3. *Kronika Szkoły Czarnystok*, z której wynotowano najistotniejsze informacje z życia szkoły i miejscowości.

Początki szkolnictwa w Czarnymstoku sięgają schyłku XIX wieku - w roku 1896 staraniem ówczesnego wójta gminy Łopatyńskiego otwarto szkołę z językiem nauczania rosyjskim. Budynek szkoły wzniesiono kosztem gminy na miejscu chaty żydowskiej i kuźni.

Pracujący w szkole nauczyciele to Rosjanie i Rosjanki - pierwszym był Stefan Zbyszkow z guberni orłowskiej, po nim trzech nauczycieli i jedna nauczycielka, a ostatnią nauczycielką przed rokiem 1916 kiedy zmienił się status szkoły na ludową z językiem nauczania polskim była Helena Łopatyńska, córka popa z Łaszczowa.⁴

Język rosyjski w czarnostockiej szkole obowiązywał do roku 1916 - na mocy Orzeczenia władz okupacyjnych austriackich z dnia 18 maja 1916 roku N° 7013 została zorganizowana jako szkoła publiczna, następnie przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku - od tego momentu funkcjonowała jako 1 klasowa szkoła mieszana, a od 1 września 1923 roku jako szkoła 2 klasowa.⁵

Obowiązki kierownika pełnił wówczas Stanisław Łach, który sporządził opis budynku szkoły:

Budynek szkolny (własny) zbudowany z drewna, deskami obity, kryty gontami mieści w sobie:

- 1). klasę o trzech oknach i 1 drzwiach, dłg. 6, 50 m, szer. 6. 30 m,
 - 2). klasę dłg. 6, 10 m, szer. 4, 80 m o 2 oknach i 2 drzwiach,
 - 3). pokój mieszkalny dłg. 6, 60 m, szer. 4, 70 m o 1 oknie i 2 drzwiach,
 - 4). kuchnię dłg 4 m, szer. 4, 70 m o 1 oknie i 2 drzwiach,
 - 5). sień dłg. 3 m, szer. 4, 80 m o 3 drzwiach, ganek dłg. 2 m, szer. 2 m o 1 drzwiach,
 - 6). ganek dłg. 2 m, szer 2 m o 1 drzwiach,
 - 7). sień dłg. 2, 80 m, szer. 3, 50 m o 3 drzwiach,
 - 8). spiżarnię dłg. 4m, szer. 3, 50 m o 1 okienku i 1 drzwiach.
- Obok tego znajduje się 9). szopa, w której mieści się drwalnia, 10). [?], 11). ustępy.

⁴ *Kronika Szkoły Podstawowej w Czarnymstoku*, bez paginacji.

⁵ APZ, Inspektorat..., sygn. 331, Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936), *Szkoła w Czarnymstoku. Organizacja*,

W pomieszczeniu 1 znajduje się piec kaflowy, pomieszczenia 2 i 3 mają wspólny piec, w kuchni piec piekarski z cegieł, w pomieszczeniach 1, 2, 3, 4 okna o szerokości 0, 88 m, i wysokości 1, 42 m. w pomieszczeniach 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8 [okna] o szerokości 0, 88 m i wys. 2 m. wysokość pomieszczeń od 1 - 8 wynosi 2, 80 m.

W sadzie o powierzchni 363 m² znajduje się 23 drzew owocowych, przy szkole razem 25 drzew owocowych w tym 12 jabłoni, 4 grusze i 9 śliw. Oprócz tego koło szkoły jest 1 świerk, 1 topola, 3 klony i 1 akacja. ⁶

Rozporządzeniem z dnia 20 sierpnia 1929 roku Nr I 1987/29 Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego nadało placówce na rok szkolny 1929/1930 status szkoły stopnia II o 2 klasach - jako taka funkcjonowała do roku 1932. 18 lipca tegoż roku na mocy kolejnego *Rozporządzenia* Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego otrzymała status szkoły III stopniowej o 3 siłach nauczycielskich.⁷

Nauczyciele pracujący w szkole w Czarnymstoku w latach 1916 - 1932⁸

Imię i nazwisko	Data rozpoczęcia pracy w Czarnymstoku	Data zakończenia pracy/przeniesienia do innej miejscowości
Józefa Łysiakówna	IX. 1916 - IX. 1917	
Paulina (z domu Trytkówna) Fencowa	1. IX. 1917	31. XI. 1922
Paweł Fenc	IX. 1921 - XI. 1922	
Marja Szobakówna	1. XII. 1921	1. IX. 1923
Stanisław Łach	1. IX. 1932	1. IX. 1928, przeniesiony do powiatu hrubieszowskiego
Mieczysława Płonkówna	1. I. 1924	1. IX. 1924
Medard Krzeklik	1. IX. 1924	31. I. 1925
Aniela Szaynówna	1. IX. 1925	1. IX. 1929, przeniesiona do Wielączy
Kazimierz Marjan Krupa	1. I. 1929 przeniesiony ze Skierbieszowa	1. IX. 1929
Julian Chmielewski	1. IX. 1929	
Bronisława Chmielewska	1. IX. 1929	
Genowefa Kaszowa	1. VIII. 1932	

Wydarzenia z życia szkoły i miejscowości w latach 1914- 1939

⁶ APZ), Inspektorat..., sygn. 331, Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936), *Opis budynku szkolnego i sadu sporządzony przez Stanisława Łacha dnia 26 września 1923 roku.*

⁷ Tamże.

⁸ APZ, Inspektorat..., Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku..., dz. cyt., *Siły Nauczycielskie*, sygn. 331.

1914 - podczas I wojny przez Czarnystok przechodziły wojska rosyjskie, austriacko - węgierskie, niemieckie, a nawet ułani Beliny.⁹

1916 - z zarządzenia władz okupacyjnych austriackich zajęto się zorganizowaniem polskich szkół w tutejszej [radeczniczej] gminie. Powstały wówczas szkoły 1 klasowe w: Trzęsinach, Czarnymstoku, Gorajcu - Zagroble, Gorajcu - Zastawie, w Dzielcach, Podborczu, Zaburzu, Chłopkowie, Latyczynie, Radeczniczy, Podlesiu. Pierwszą nauczycielką była Józefa Łysiakówna.

1916 - do szkoły zapisano 110 dzieci.

1916 - 1917 - we wsi zorganizowano Kurs dla Analfabetów.

1917/1918 - pracę w szkole podjęła Paulina Trytkówna, gdzie przepracowała 6 lat.

1919 - dzieci ze szkoły przygotowały przedstawienie "Za chlebem", na które zaproszono miejscowych gospodarzy, a gościem honorowym był kierownik szkoły w Gorajcu Jan Poznański.¹⁰

1920 - uczniowie szkoły w Czarnymstoku poszli w pochodzie do Radeczniczy - w gminie obchodzono uroczyste rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja 1791 roku. Pracujący w szkole nauczyciele skupiają się w funkcjonującym Ognisku Szkół Powszechnych, co pozwala domniemywać że czarnostocka placówka posiada już status szkoły powszechnej. 1 października 1920 roku nauczyciel Paweł Fenc¹¹ przeprowadził lekcję pokazową z przyrody na której byli obecni: inspektor szkolny powiatu zamojskiego, nauczyciele z terenu gminy, dyrektor Seminarium Nauczycielskiego w Szczebrzeszynie oraz członkowie Dozoru Szkolnego.

Rok szkolny 1921/1922

Uczniowie z najlepszymi wynikami nauczania w omawianym roku szkolnym:

Stopień	Imię i nazwisko ucznia	Imię jego ojca
I	Stanisław Duwer	Józef
	Lachman Szper	
	Karolina Krzyżanowska	Jan

⁹ Pamiątką po walkach podczas I wojny światowej w okolicy Czarnegostoku jest cmentarz wojenny na Smoryniu nazywany przez miejscową ludność cmentarzem na "Przykraj Górce", na którym zidentyfikowano trzy pochówki: Daniela Solarza, Mikołaja Kamińskiego i Jana Ostrowskiego, wg. Urząd Miejski we Frampolu, *Wykaz Ewidencji Mieszkańców Gminy Frampol*, b/p.

¹⁰ Jan Poznański, pierwszy nauczyciel jednoklasowej czterostopniowej Szkoły Ludowej w Gorajcu - Zagroble (1916 - 1918), wg. K. Jarosławska, A. Smarkala, W. Śliwińska - Wyłupek, J. Urban, *Jubileusz 100 - lecia Szkoły w Gorajcu 1916/1917 - 2016 - 2017*, Gorajec 2017, s. 6.

¹¹ Paweł Fenc, absolwent Uniwersytetu Lwowskiego. W latach 1923 - 1934 pracował w Seminarium Nauczycielskim w Szczebrzeszynie, gdzie wykładał biologię (kl. I, II, III), geografię w kl. I, II i V (opiekował się pracownią geograficzną), metodykę, prowadził kółko przyrodnicze, pełnił obowiązki wychowawcy internatu. Był ostatnim dyrektorem Seminarium (do 1934 r.) przed jego rozwiązaniem, po czym został przeniesiony do Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Zamościu z przydziałem brakujących godzin w szkole powszechnej. We wrześniu 1939 roku organizował pomoc dla rannych żołnierzy. W 1940 roku został aresztowany za przynależność do Związku Walki Zbrojnej, przebywał w obozie koncentracyjnym w Oranienburgu. Po wyzwoleniu pracował w Tarnowie, wg. *Zakłady Kształcenia Nauczycieli w Szczebrzeszynie i ich wychowankowie*, red. S. Kosiński, Lublin 1975, s. 38, 43, 227, 245; Z. Klukowski, *Dziennik z lat okupacji Zamojszczyzny 1939 - 1944*, Lublin 1958, s. 132.

II	Michał Jaskóła Aniela Rapówna	Jan Józef
III	Agnieszka Furlepówna	Franciszek
IV	Agnieszka Rapówna	Józef
V	Józef Grygiel	Marcin

Na naukę uczęszczało 123 dzieci, w tym 65 chłopców i 58 dziewcząt. Szkoła została przemianowana na szkołę dwuklasową. W szkole pracowali: Paweł Fenc - prowadził zajęcia z uczniami stopnia I, IV i V oraz Paulina Fencowa - prowadziła zajęcia z uczniami stopnia II i III. Obowiązki przewodniczącego Dozoru Szkolnego [na terenie całej gminy] pełnił ks. Andrzej Paluszkiewicz z Mokregolipia, członkowie Opieki Szkolnej w Czarnymstoku: Franciszek Sobczak i Antoni Olech. Szkołą, co zapisano w *Kronice Szkoły* szczególnie interesował się Franciszek Sobczak.¹²

1922 - 1923 - w październiku 1922 roku Czarnystok obchodził uroczystość przejęcia cerkwi w Trzęsinach na kościół obrządku łacińskiego¹³ - duże zasługi w tym przedmiocie położył Antoni Olech, opiekun szkoły.

Podczas Świąt Bożego Narodzenia uczniowie odegrali "Jasełka" Rydla, które musiano powtarzać kilka razy, tak się podobały miejscowej ludności. Za uzyskane z przedstawienia pieniądze zakupiono chorągiew kościelną dla uczniów. Stanisław Żłób dorobił do niej drzewce. 24 czerwca chorągiew Królowej Korony Polskiej ze znakiem Orła Białego zaniesiono do kościoła. Przyozdobiono ją wstęgami, które w czasie uroczystości kościelnych nosiły uczennice starszych stopni.

W dniach 7 - 19 maja 1923 roku spisano dzieci w Czarnymstoku i Wólce [Czarnostockiej] objęte obowiązkiem szkolnym - ich liczba wyniosła 160.

Rok szkolny 1923/1924 - do szkoły zapisano się 118 dzieci - 60 chłopców i 58 dziewczynek. W trakcie roku szkolnego przeniesiono nauczycielki Paulinę Fencową do Szczebreszyna, Marię Szobakównę do Złojca. Do szkoły w Czarnymstoku przybył Stanisław Łach oraz Płonkówna Mieczysława.

W 1924 roku urodziło się 158 dzieci, które w roku szkolnym 1930/ 1931 objęte zostały objęte obowiązkiem szkolnym - z tej liczby nie przyjęto do szkoły (z przyczyn niewiadomych) 7 dzieci.

Rok szkolny 1924/ 1925 - do szkoły zapisano 144 dzieci, 76 dziewczynek i 68 chłopców. Stan liczebny poszczególnych oddziałów (klas) przedstawiał się następująco:

oddział I - 26 chłopców, 18 dziewczynek = 44,
oddział II - 18 chłopców, 24 dziewczynki = 42,
oddział III - 14 chłopców, 21 dziewczynek = 25,
oddział IV - 9 chłopców, 11 dziewczynek,
oddział V - 1 chłopiec, 2 dziewczyny = 3.

¹² *Kronika Szkoły Czarnystok*, bez paginacji.

¹³ Wydarzenie to upamiętnia obelisk na placu przykościelnym ozdobiony inskrypcją o treści:
Boże, któryś nam miejsce z Ojczyzną to przywrócić raczył, spraw abyśmy podług świętej wiary ojców naszych żyjąc wiecznego zbawienia dostąpili przez Chrystusa Pana naszego. Na pamiątkę poświęcenia tego miejsca dnia 15 października 1922 roku.

Nauczyciel pracujący w omawianym roku szkolnym: Stanisław Łach - pracę w czarnostockiej szkole podjął z dniem 1 IX. 1923 roku, pełnił obowiązki kierownika szkoły, Medard Krzeklik, pracował od 1. IX. 1924 roku. Skład osobowy Opieki Szkolnej stanowili: opiekun główny (z nominacji Dozoru Szkolnego) - Antoni Olech, Franciszek Sobczak (z wyboru mieszkańców Czarnegostoku) , Józef Chorzempa (z wyboru mieszkańców Wólki Czarnostockiej) oraz z urzędu jako sekretarz Opieki Szkolnej i nauczyciel - Stanisław Łach.

21 stycznia 1925 roku odszedł ze szkoły (na własną prośbę) Medard Krzeklik.

Szkoła otrzymała od Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego biblioteczkę uczniowską w ilości 30 dzieł.

Rok szkolny 1924/ 1925 - do szkoły uczęszczało 128 dzieci, w tym 62 chłopców i 66 dziewcząt, co w przeliczeniu na poszczególne oddziały przedstawiało się następująco:

oddział I - 22 chłopców, 20 dziewczynek = 42,
oddział II - 14 chłopców, 17 dziewczynek = 31,
oddział III - 9 chłopców, 12 dziewczynek = 21,
oddział I IV - 14 chłopców, 13 dziewcząt = 27,
oddział V - 3 chłopców, 4 dziewczyny = 7.

Nauczyciele pracujący w szkole to: Stanisław Łach oraz (od 1. VIII. 1925 roku) Aniela Szaynówna przeniesiona do Czarnegostoku z Sułowa.

Staraniem wójta Józefa Kłodnickiego i opiekuna szkoły Antoniego Olecha przerobiono spiżarnię znajdującą się w budynku szkoły na mieszkanie dla nauczyciela.

27 stycznia 1926 roku - w szkole zabrali się mieszkańcy Czarnegostoku, Wólki Czarnostockiej, Trzęsin i Podborcza wraz z nauczycielami z sąsiednich szkół celem uczczenia 100 rocznicy zgonu ks. Stanisława Staszica, okolicznościowe przemówienie wygłosił Stanisław Łach, na zakończenie zaśpiewano "Rotę" M. Konopnickiej.

21 marca 1926 - odbyło się zebranie rodzicielskie pod przewodnictwem Sebastjana Łosiewicza. Porządek obrad: sprawa regularnego posyłania dzieci do szkoły - dyskusja, wolne wnioski. Obecnych było 47 osób.

23 kwietnia 1927 roku - Stanisław Łach wygłosił odczyt n't "Polska i jej bogactwa", obecnych było ponad 170 osób.

3 maja 1927 roku - w Trzęsinach obchodzono uroczyste święto 3 Maja wraz ze szkołami z Gorajca - Zagroble, Gorajca - Zastawie, Gorajca Starej Wsi i ze Smorynia przy współudziale mieszkańców Czarnegostoku, Wólki [Czarnostockiej], Trzęsin i Smorynia.

Przebieg uroczystości:

Kazanie ks. Józefa Gładysza,
Msza Święta,
Pochód do kapliczki w lesie [za cmentarzem],

Przemówienie Leopolda Dudka¹⁴ kierownika szkoły w Gorajcu,
Deklamacje przygotowane przez uczniów ze szkoły w Czarnymstoku,
Przedstawienie zaprezentowane przez uczniów szkoły w Smoryniu pod kierunkiem nauczycielki Stefanii Gruszkówny,
Przemówienie kierownika szkoły w Czarnymstoku,
Śpiew chóru kościelnego.

7 czerwca 1927 roku - kierownik szkoły wygłosił dla mieszkańców Czarnegostoku odczyt n' t. "Czystość podstawą zdrowia"

1927 - zmarł Franciszek Sobczak, członek Opieki Szkolnej, na jego miejsce w dniu 31 czerwca wybrano na zebraniu rodzicielskim Antoniego Kijka.

30 września 1928 roku - został zwolniony od pełnienia obowiązków nauczyciela w Czarnymstoku Stanisław Łach, który dekretem Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego Nr I- 22247/28 został przeniesiony na własną prośbę na stanowisko nauczyciela 2 klasowej szkoły powszechnej w Dziekanowie (gm. Dziekanów), pow. hrubieszowski.

3 lutego 1928 roku - temperatura powietrza wynosiła - 42°C, co odnotowano w Kronice Szkoły.

16 kwietnia 1928 roku - w Gorajcu Zagroble odbyła się Konferencja Rejonowa. Lekcję pokazową prowadził Stanisław Świstacki.

8 maja 1928 roku - mieszkańcy Czarnegostoku udali się licznie do kościoła w Trzęsinach celem uczczenia św. Stanisława, a dzieci tego dnia nie poszły do szkoły, co skwapliwie odnotowano w Kronice Szkoły -

U ludu głęboko jeszcze jest zakorzeniony zwyczaj świętowania na św. Stanisława. Do kościoła szły całe gromady włościan. Dzieci do szkoły nie przyszły...¹⁵

14 listopada 1928 roku - Aniela Szaynówna p. o kierownika szkoły i prowadząca zajęcia z uczniami pisała do Inspektora Szkolnego w Zamościu:

Pismem z dnia 4 października br. powiadomiłam Pana Inspektora , że nauki udzielam w oddziałach:

I - od 8 - ej, IV i V - od 11 - tej, II i III - od 11 - 13. Uczę w ten sposób przeszło miesiąc i przekonuję się, że nauka nie daje dostatecznych rezultatów. Powodem zdaje się nadmierna ilość dzieci (132) i niedostateczna ilość godzin w poszczególnych oddziałach. Proszę Pana Inspektora o rychłe zamianowanie kierownika lub o pewne wskazówki jak mam dalej postępować, czy uczyć w ten sposób jak dotychczas, czy część dzieci zwolnić i uczyć według programu szkoły 1 klasowej 3 oddziałowej.¹⁶

1929 - Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego Reskryptem z dnia 20 sierpnia 1928 roku nadało szkole stopień dwuklasowy o dwóch etatach.¹⁷

18 czerwca 1929 - dla uczniów oddziałów (klas) starszych zorganizowano wycieczkę do

¹⁴ Leopold Dudek - kierownik Trzyklasowej Szkoły Powszechnej w Gorajcu Starej Wsi , gdzie został skierowany z miejscowości Nawóz w gminie Nielisz, wg. K. Jarosławska, A. Smarkala, W. Śliwińska - Wylupek, J. Urban, *Jubileusz 100 - lecia Szkoły w Gorajcu...*, dz. cyt., s. 8.

¹⁵ *Kronika Szkoły Czarnystok...*, dz. cyt.

¹⁶ APZ, Inspektorat..., sygn. 331, Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku, Siły Nauczycielskie, *Pismo A.[nieli] Szaynówny do Inspektora szkolnego w Zamościu z dnia 14 listopada 1928 r.*

¹⁷ Tamże, sygn. 331, *Pismo Inspektora Szkolnego w Zamościu Jana Składnika do Kierownika Szkoły Powszechnej w Czarnymstoku z dnia 21 lipca 1929 roku*,

Zamościa.¹⁸

Lata 30 ubiegłego wieku - w oddziałach I - IV nauczano: religii (I - IV), języka polskiego (I - IV), historii (IV), geografii (III - IV), przyrody [nauka o przyrodzie] (III - IV), arytmetyki i geometrii (I - IV), rysunku (I - IV), śpiewu i ćwiczeń cielesnych (I - III).

19 marca 1930 roku - w szkole uroczysto obchodzono urodziny Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. Zorganizowano uroczystą akademię na którą złożyły się deklamacje i śpiewy.

15 maja 1930 roku - uczniowie szkoły brali udział w powitaniu biskupa, który przejazdem zatrzymał się w kościele parafialnym w Trzęsinach.

11 listopada 1931, 19 marca 1932, 3 maja 1932 roku - szkołę w Czarnymstoku wizytował Inspektor Szkolny Zamojski Kazimierz Oleszek.

1934 - pełniący obowiązki kierownika szkoły Julian Chmielewski sporządził "Siedmioletni plan pracy wychowawczej":

Zagadnienia wychowawcze.

Rok I . Czystość

Klasa I - czystość ciała i ubrania jako fundament zdrowi dziecka.

Klasa II - przyzwyczajanie dziecka do utrzymania w porządku sprzętów szkolnych.

Klasa III - utrzymanie porządku w obejściu szkoły, mianowicie w korytarzu, podwórzu [ubikacji], i boisku.

Klasa IV - utrzymanie porządku w domu.

Klasa V- czystość i porządek obejścia domowego.

Klasa VI - VII - Higiena w rozszerzonym zakresie.

Środki i metody realizacji:

Pogadanki na temat czystości [wdrażanie] do zajęć z zakresu kultury życia codziennego, przyzwyczajanie dziecka do przebywania na wolnym powietrzu.

Rok II. Wychowanie obywatelsko patriotyczne.

Symbol Państwa (orzeł), portrety prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Marszałka Piłsudskiego, budzenie serdecznych uczuć dla państwa Polskiego i osób stojących na czele rozumienie wydarzeń historycznych, udział w obchodach państwowych, aktualności państwowe.

Rok III. Wychowanie religijno - moralne.

Budzenie i rozwijanie miłości i ufności do Boga, wzbudzanie umiłowania prawdy, rozwijanie uczucia przyjaźni dla ludzi, budzenie szacunku dla starszych, chorych i kalek, niewyrządzanie krzywdy zwierzętom i dążenie do opiekowania się nimi.

Rok IV. Wychowanie estetyczne.

¹⁸ Tamże, sygn. 331, *Pismo p. o kierownika szkoły Krupy Kazimierza do Inspektora Szkolnego w Zamościu z dnia 15 czerwca 1929 roku.*

Czystość zeszytów i książek, wygląd zewnętrzny, estetyka klasy, wdrażanie do głośnego i wyraźnego mówienia i czytania oraz kształtnego pisma w granicach możliwości dziecka, wyrabianie zamiłowania do śpiewania.

Rok V. Wychowanie fizyczne.

Gry i zabawy na wolnym powietrzu, kąpiele, zabawa na śniegu i lodzie - urządzenie boiska, gry i zabawy sportowe, wycieczki.

Rok VI. Wychowanie społeczne.

Samorząd w klasie, uświadomienie o znaczeniu instytucji społecznych, współpraca dzieci.

Rok VII.

Spółdzielnie szkolne, przygotowanie dzieci do życia praktycznego w swoim środowisku, zajęcia praktyczne, ogródki.¹⁹

8 wrzesień 1934 - żadne z czarnostockich dzieci nie przyszło do szkoły o czym poinformował inspektora Szkolnego w Zamościu p. o kierownika szkoły Julian Chmielewski. Przyczyna? Święto kościelne Narodzenie Najświętszej Marii Panny.²⁰

29 czerwca 1934 roku - członkowie Opieki Szkolnej w składzie: Antoni Olech (przewodniczący), Antoni Makowski, Stanisław Koczot, Józef Koczot, Jan Krzyżanowski, Antoni Bednarz, Antoni Margol, Józef Dówer [Ducher], Jan Wrona skierowali Pismo do Inspektora Szkolnego Zamojskiego o treści:

Uprzejmie prosimy p. nauczycieli Chmielewskich zmienić w Czarnymstoku, co zaznaczamy, że nie wypełniają swoich obowiązków, a mianowicie naznaczyliśmy p. profesora za sekretarza straży ogniowej, a więc jest wszystko zaniedbane. Z powodu swoich ogródków szkolnych, a również dzieci nasze są całkiem bez opieki szkolnej i i niezbędnie prosimy Pana Inspektora o zmianę, a na ich miejsce prosimy p. nauczyciela Kazimierza Krupe, który jest nam znany, bo był poprzednio u nas w szkole to jest w Czarnymstoku.²¹

Rok szkolny 1934/1935 - liczba uczniów w dniu 1IX. 1934 roku wynosiła 171, w tym 90 chłopców i 81 dziewcząt. W ciągu roku szkolnego uczniowie wypożyczyli 127 tomów książek, w tym: chłopcy 74, dziewczęta 53. Dla dzieci prenumerowano: "Płomyk", "Płomyczek"²² i "Gazetkę

¹⁹ APZ, Inspektorat..., sygn. 84, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1938 gm. Radecznica, 1937, 1937], *Siedmioletni plan pracy wychowawczej w3 klasowej Publicznej Szkole Powszechnej w Czarnymstoku*.

²⁰ APZ, Inspektorat..., sygn. 331, Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936), *Pismo Juliana Chmielewskiego p. o obowiązki kierownika szkoły do Inspektora Szkolnego Zamojskiego z dnia 15 września 1934 r.*,

²¹ APZ, Inspektorat..., sygn. 84, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1937], 1938 gm. Radecznica 1937, *Pismo do Inspektora Szkół Powszechnych w Zamościu, wieś Czarnystok gm. Radecznica pow. Zamojski. Podanie*.

²² "Płomyczek", istniejące w latach 1917–2012 popularne czasopismo dla starszych dzieci i (okresowo) młodzieży młodszej, wydawane w Warszawie, do 1927 jako dodatek do tygodnika "Płomyk". "Płomyczek" był czasopismem przeznaczonym dla dzieci w wieku 9 - 11 lat. Stałymi współpracownikami pisma byli literaci, m. in. Jan Brzechwa, Jerzy Ficowski, Ludwik Jerzy Kern, Maria Kownacka, Tadeusz Kubiak, Hanna Ożogowska, Janina Porazińska, Ewa Szelburg - Zarembina. W latach 1909 - 1910 ukazywał się "Promyk" z dodatkiem pt.: "Promyczek". Redaktory Pisma - 1917 - 1926: Helena Radwanowa, 1927–1934: Janina Porazińska. Wydawcy w latach 1917 - 1939: Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, od 1930 Związek Nauczycielstwa Polskiego, wg. *Płomyczek* <https://pl.m.wikipedia.org> [wgląd październik 2018].

Ścienną", dla nauczycieli: "Przyjaciela Szkoły" i "Pracę szkolną dla nauczycieli". Księgozbiór w bibliotece na dzień 15. VI. 1935 roku liczył 145 książek (150 tomów).²³ W omawianym roku szkolnym przeprowadzono także badania lekarskie - na 152 badanych dzieci zdrowych było 99, chorych: na świerzb - 2, wadę serca - 3, chorowitych było - 9 oraz wyniszczonych - 39. W tym roku szkolnym szkoła nie otrzymała żadnych pomocy szkolnych.²⁴

Rok szkolny 1935/ 1936 - w bibliotece szkolnej znajdowało się 160 tomów książek, korzystało z niej 112 uczniów, którzy w ciągu roku szkolnego wypożyczyli 264 książki (chłopcy i dziewczęta łącznie).²⁵ Szkoła nie posiadała boiska, bieżącej wody - do picia i mycia brano wodę ze studni gospodarza, zabudowania którego położone były w bliskim sąsiedztwie szkoły.

Rok szkolny 1937/ 1938 - liczba znajdujących się w bibliotece książek wynosiła wg. stanu na dzień 13 czerwca 1938 roku 152 egzemplarze w języku polskim. Do szkoły uczęszczało 158 uczniów, w tym 41 chłopców i 87 dziewcząt. Z biblioteki korzystało 71 uczniów, w tym 31 chłopców i 40 dziewcząt, ogółem uczniowie przeczytali 224 książki.

Uroczystości szkolne - w omawianym roku szkolnym w czarnostockiej szkole powszechnej obchodzono następujące uroczystości:

11 listopada - nabożeństwo w kościele parafialnym [w Trzęsinach], potem przemówienia, deklamacje i śpiewy,

1 lutego - uroczysty poranek w szkole [nie podano przyczyny tej uroczystości],

3 - go maja - nabożeństwo i uroczystość w szkole,

12 maja - nabożeństwo żałobne i uroczystość [w rocznicę śmierci marszałka Józefa Piłsudskiego - (zmarł 12 maja 1935 roku),

21 czerwca - uroczystość zakończenia roku szkolnego (przemówienie kierownika szkoły, deklamacje, śpiew dzieci).

Ponadto dla uczniów klas starszych zorganizowano wycieczkę krajoznawczą do Zamościa, koszt której pokryli rodzice. W ciągu roku szkolnego na 105 dzieci chorowało 14, w tym; 4 - na zapalenie spojówek, 5 - na anemię, 5 - przeziębienie.²⁶ W poszczególnych oddziałach (klasach) uczyło się: w oddziałach I - 41 uczniów, oddział II - 42, oddział III - 52, oddział IV - 22.

Za wybitnie zdolne dzieci w omawianym roku szkolnym uznano:

Paulinę Furlepa - klasa IV (rocznik 1926) - rodzice zamożni,

Józefa Orchowskiego - klasa IV (rocznik 1926) - rodzice średnio zamożni,

Tadeusza Wojtyłę - klasa IV (rocznik 1926) - rodzice bardzo biedni.

Nauczyciele pracujący w szkole:

Genowefa Kaszowa - (nauczycielka stała) z wykształceniem średnim, zdała maturę seminarialną, pracę w zawodzie rozpoczęła w 1923 roku (w Czarnymstoku od 1932 roku), uczyła: w klasie II wszystkich przedmiotów bez rysunków, w klasie IV śpiewu i religii.

²³ APZ, Inspektorat..., Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936), *Sprawozdanie z biblioteki szkolnej za rok szkolny 1934/ 1935*, sygn. 331.

²⁴ Tamże.

²⁵ APZ, Inspektorat..., Publiczna Szkoła Powszechna w Czarnymstoku (luźne dokumenty z lat 1917 - 1936), *Sprawozdania z biblioteki szkolnej za rok szkolny 1935/ 1936, 1937/ 1938*, sygn. 331.

²⁶ Tamże.

Maria Samulak - (nauczycielka tymczasowa), zdała maturę seminarną, w Czarnymstoku podjęła pracę 1 września 1937 roku. Uczyła: wszystkich przedmiotów w klasie I, wszystkich przedmiotów w klasie III oraz rysunku, śpiewu i gimnastyki dziewcząt w klasie IV. 15 grudnia 1937 roku p. o kierownika szkoły - Genowefa Kaszowa wizytując lekcję prowadzoną przez Marię Samulak tak napisała o jej pracy: " w I okresie br. roku szkolnego stwierdziłam że nauczycielka do lekcji przygotowuje się z całą sumiennością. lekcje prowadzone są metodycznie, a drobne usterki które zauważyłam wynikają z braku praktyki". Kolejna hospitacja lekcji prowadzonej przez wspomnianą Marię Samulak miała miejsce w dniu 16 kwietnia 1938 roku: "w drugim okresie hospitacyjnym miałam możliwość stwierdzić, że nauczycielka jest obowiązkowa. Wiele pomocy do lekcji np: obrazki dla kl. I wykonuje sama. Dbą o higienę klasy i dzieci, stosunek do dzieci przyjacielski. Usterki zauważone w I okresie prawie pokonane".²⁷

Henryk Wróbel - (nauczyciel płatny od godzin) - zdał maturę seminarną, w czarnostockiej szkole rozpoczął pracę 1 września 1936 roku. Uczył religii w klasie IV.²⁸

Maria Juszczakowa - (nauczycielka tymczasowa), nie wiemy jakich uczyła przedmiotów, zachował się jedynie opis hospitacji przeprowadzony przez p. o kierownika szkoły Bolesława Stępkowskiego w 1939 roku:

" w czasie hospitacji lekcji w dniach 27- 28. III i 28. IV 1939 r. stwierdziłem, że nauczycielka sumiennie przygotowuje się do lekcji i przeprowadza je z coraz większym zrozumieniem ducha nowego programu. Usterki wykazane w pierwszym okresie stara się pokonywać, co wpłynęło na poziom klas, który w porównaniu z okresem wcześniejszym znacznie się podniósł. Zeszyty uczniów prowadzone są dość starannie. nauczycielka dba o czystość w klasie. Stosunek do rodziców cierpliwy. Nauczycielka dużo czasu poświęca życiu szkolnemu przy organizowaniu obchodów uroczystości szkolnych".²⁹

Rok szkolny 1938/1939 - szkole dodano 1 etat i tym samym podniesiono stopień organizacyjny szkoły ze szkoły I stopnia na szkołę II stopnia. Dotychczasowa kierowniczka szkoły Genowefa Kaszowa została przeniesiona do szkoły I stopnia w Sułowie, do Czarnegostoku przybyło małżeństwo Stępkowskich - Eugenia i Bolesław. Bolesław Stępkowski został mianowany kierownikiem szkoły.

2X - 8. X. 1938 - obchodzono V Tydzień Szkoły Powszechnej. Uczniowie wzięli udział w odprowadzonym z tej okazji nabożeństwie w kościele parafialnym w Trzęsinach. Celem propagandy Tygodnia urządziły pochód przez wieś niosąc transparenty i śpiewając okolicznościowe pieśni, po czym odbyła się w remizie strażackiej Akademia, na którą złożyło się: przemówienie ucznia klasy V Józefa Orchowskiego, deklamacje i śpiewy chóralne uczniów.

4 marca 1939 - dzięki zebranych funduszom z okazji różnych imprez zakupiono do szkoły: 152 mapy geograficzne, 50 map przyrodniczych, 10 historycznych na ogólną sumę 101 złotych.

18 marca 1939 - uczniowie wzięli udział w nabożeństwie żałobnym za duszę Ojca Świętego Piusa XI.

4 kwietnia 1939 - uczniowie postanowili za oszczędzone pieniądze oraz zyski ze Spółdzielni

²⁷ APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1938 gm. Radecznica, 1937, 1937], *Arkusze spostrzeżeń*, sygn. 84.

²⁸ APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1938 gm. Radecznica, 1937, 1937], *Sprawozdanie kierownika szkoły powszechnej w Czarnymstoku. Rok szkolny 1937/ 1938*, sygn. 84.

²⁹ APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, Organizacja szkół [sprawozdania za 1936 - 1938 gm. Radecznica, 1937, 1937], *Arkusze spostrzeżeń, Publiczna Szkoła Powszechna II stopnia w Czarnymstoku*, sygn. 331.

Uczniowskiej zakupić 2 bony Obrony Przeciwlotniczej i ofiarować je na Fundusz Obrony Narodowej.

4 czerwca 1939 roku - uczniowie ze wszystkich szkół na terenie gminy wzięli udział w obchodach "Święta Pieśni", które po nabożeństwie w kościele parafialnym w Trzęsinach odbyło się w pobliskim lesie.

12 czerwca 1939 - uczniowie na udostępnionych przez rodziców furmankach udali się do Szczebrzeszyna, gdzie w Zakładzie Fotograficznym "Venus", ul. Rynek 32 prowadzonym przez Chaima Lejzora Sztrajchera wykonano pamiątkowe zdjęcie.³⁰

Na zakończenie roku szkolnego 1938/1939 na zapisanych do poszczególnych klas dzieci promowano:

Ilość promowanych uczniów na rok szkolny 1939/1940

Klasa	Ilość dzieci zapisanych na początku roku szkolnego	Ilość promowanych do następnej klasy
I	31	28
II	41	34
III	41	39
IV	38	36
V	12	7

14 września 1939 - do Czarneostoku wkroczyli Niemcy . Po kilkudniowym pobycie odeszli, a ich miejsce zajęli Rosjanie, po czym znów pojawili się Niemcy. Rozpoczęcie roku szkolnego przeniesiono na 12 października, ale żadne dziecko nie przyszło tego dnia do szkoły.³¹

2.

Szkoła powszechna w Gorajcu

Szkoła w Gorajcu Starej Wsi została zorganizowana jako publiczna szkoła na mocy orzeczenia austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 września 1916 roku № 8654. Placówka została przejęta przez Rząd Polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła mieszana. Od 1 września 1924 roku 3 klasowa szkoła. Od 1 września 1928 - 5 klasowa szkoła skomasowana z Gorajcem Zagroble.

Kuratorium Oświaty Lublin na mocy Rozporządzenia z dnia 20 sierpnia 1929 roku Nr I 1987/29 nadało szkole na rok 1929/30 stopień 5 klasowej o 5 etatach.

Kuratorium Oświaty Lublin na mocy Rozporządzenia z 7 sierpnia 1930 r. Nr I 18821/30 nadało

³⁰ Zachowały się dwie takie fotografie - jedna w moich zbiorach, druga znajduje się w posiadaniu Teresy z Kijków Siemczykowej, jest to pamiątka po jej mamie Franciszce z Małyszów Kijkowej, która otrzymała ją od zaprzyjaźnionej Żydówki.

³¹ Powyższe informacje pochodzą z publikacji R. Smoter Grzeszkiewicz, *Szkoła w Czarneostoku (1916 - 1966)* w świetle materiałów archiwalnych, Szczebrzeszyn 2019.

szkole na rok 1930/31 stopień 6 klasowej o 6 etatach wraz z Gorajcem Zagroble.³²

W latach 1924 - 1933 w Gorajcu pracowali -

Leopold Dudek - zatrudniony od 1 września 1926 roku,
Anna Romachówna (Krzeszowska) - zatrudniona od 15 listopada 1924 roku,
Stanisław Świstacki - od 1 września 1924 roku,
Tadeusz Krzeszowski (przeniesiony do Gorajca z Chełma) - od 1 września 1929 roku,
Walerja Szejterowa - od 15 grudnia 1929 roku,
Jan Kazimierz Sieradzki - od 1 sierpnia 1930,
Stanisława Świstacka - od 1 września 1923 roku,
Rudolf Kutan - od 1 sierpnia 1932 roku,
Edward Głąb - od 20 sierpnia 1933 roku.³³

W 1921 roku pracę w szkole w Gorajcu rozpoczął Stanisław Świstacki. W zachowanej opinii odnośnie jego pracy, wystawionej przez kierownika szkoły - Włodzimierza Hasieca czytamy:

Opinia o pracy p. Świstackiego Stanisława, nauczyciela stałego publicznej szkoły powszechnej III - go stopnia w Gorajcu gm. Radecznica za czas od 1 - go stycznia 1937 - 31 - go grudnia 1938.

Pan Świstacki pracuje w Gorajcu od lat szesnastu - mimo tak długiego okresu czasu pracy posiada stosunkowo niewielką znajomość środowiska i jego przejawów życia wewnętrznego. W pracy dość powierzchowny i dlatego wymaga częstej kontroli. Do wszelkich zagadnień szkolnych lub zagadnień pracy oświatowej pozaszkolnej ustosunkowuje się przeważnie negatywnie. Pracę powierzoną wykonuje raczej z obowiązkowej konieczności niż z pełnią zadowolenia wewnętrznego. Stosunek do środowiska i grona dość wyniosły. W życiu towarzyskim z miejscowym gronem udziału nie bierze. Znajomość metod nauczania i ich realizowania wykazuje w stopniu zadowalającym. Wyniki pracy w zależności od nastawienia się do pracy mniej lub więcej pozytywnie. Znajomość psychiki dzieci dość powierzchowna. Znajomość pracy zawodowej i ogólna orientacja w problemach nauczania nie głęboka i nie pogłębianą poprzez []. Ogólne wyniki pracy zadowalające, przeto proponuję ocenę za pracę dostateczną

Włodzimierz Hasiec, w Gorajcu dnia 14. XII. 1938³⁴

Od 1923 roku w tutejszej szkole pracowała Stanisława z Kliszów Świstacka. Urodziła się w Przemyślu w 1894 roku. Rozporządzeniem Inspektora Szkolnego Okręgowego № 1794 zamianowana od 1 grudnia 1919 nauczycielką 1 klasowej mieszanej szkoły w Horyszowie Kolonii, gmina Nowa Osada. Przysięgę służbową złożyła 11 września 1923 roku. Świadectwo egzaminu nauczycielskiego uzyskała przed Komisją Egzaminacyjną w Zamościu dnia 20 stycznia 1925 roku Nr 92/25. Rozporządzeniem Inspektora Szkolnego z dnia 25 czerwca 1923 roku Nr. 1370/23 została od dnia 1 sierpnia 1923 roku przeniesiona do 2 - klasowej szkoły w Gorajcu Zagroble gmina Radecznica.³⁵ Wg. *Wykazu kwalifikacyjnego* 1 stycznia 1927 roku Stanisława Świstacka pełniła obowiązki kierownika 2 klasowej szkoły powszechnej w Gorajcu.³⁶

Wg. zachowanych notatek archiwalnych pracę Stanisławy Świstackiej oceniali wizytatorzy szkolni.

1. XII. 1919 - 1922 - Pracowita, sumienna, oddana szkole, braki metodyczne, wyniki pracy dość dobre. (Gajewski ,

³² APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, Szkoła w Gorajcu Starej Wsi, *Organizacja*.

³³ APZ, Inspektorat..., *Siły Nauczycielskie*.

³⁴ APZ, Inspektorat, Szkoła Powszechna w Gorajcu, *Opinia kierownika szkoły Włodzimierza Hasieca, 1938 r.*

³⁵ Archiwum Państwowe w Zamościu (APZ), Inspektorat Szkolny Zamojski (Inspektorat), *Stanisława z Kliszów Świstacka*.

³⁶ APZ, Inspektorat, Szkoła w Gorajcu gm. Radecznica, *Wykaz kwalifikacyjny*.

inspektor szkolny).

1. XII. 1922 - 1. XII. 1925 - Wyniki pracy, zdolności i pilność zadowalające. (Sobiecki, zastępca inspektora szkolnego).

1. XIII. 1925 - 1. XII. 1928 - Pilność i metody pracy zadowalające. Metoda pracy zupełnie prawidłowa. (Sobiecki p. o inspektora szkolnego/Salomon, zastępca inspektora szkolnego).

1. XII. 1928 - 1. XII. 1931 - Postępowanie metodyczne nie zawsze trafne, stąd wyniki pracy ledwie dostateczne. Wpływ wychowawczy i pilność pozostawiają wiele do życzenia. (/-/ Przestalski, zastępca inspektora szkolnego, /-/ Oleszek, p. o inspektora szkolnego).³⁷

W roku szkolnym 1936/1937 kierownikiem szkoły powszechnej w Gorajcu była Stefania Hasiec, która wystawiła opinię Stanisławie Świstackiej za okres pracy od 1. IX. 1936 - 1. XII. 1936 -

Pani Świstacka jest obowiązkowa i sumienna. Wyniki pracy dosyć dobre, znajomość programów nie głęboka. Przygotowanie do lekcji sumienne. Stosunek do dzieci dobry, do Grona koleżeński i życzliwy, do kierownika szkoły przychylny. Praca nad swoim samokształceniem prawie żadna. Uzdolnień organizacyjnych i kierowniczych nie zauważyłam. W szkole nie prowadzi żadnych organizacji. W pracy społecznej udziału żadnego nie bierze. Czas wolny od zajęć szkolnych przeznacza wyłącznie na prowadzenie własnego domu. *Stefania Haścowa kierownik szkoły.*³⁸

Kolejną zachowaną opinię o pracy Stanisławy Świstackiej wystawił kierownik szkoły w Gorajcu - Włodzimierz Hasiec w grudniu 1938 roku -

Opinia o pracy p. Świstackiej Stanisławy nauczycielki stałej publicznej szkoły powszechnej III stopnia w Gorajcu gmina Radecznica za czas od 1 stycznia 1937 r. do 31 grudnia 1938 r.

Hospitowana w ciągu okresu sprawozdawczego wielokrotnie, nie wykazuje w większości wypadków należytego przygotowania do lekcji. Uczy przeważnie klasy młodsze, gdyż słabe uzdolnienie pedagogiczne, ponadto nie wystarczający zasięg pamięciowy i wiadomościowy uniemożliwiają powierzenie p. Świstackiej jakiegokolwiek przedmiotu w klasach starszych. Przeprowadzane lekcje, mimo udzielania wskazań, przeważnie są nieprzemyślane - małej wartości kształcącej i wychowawczej. W prowadzeniu lekcji uwidacznia się niewielka znajomość elementarnych zasad pedagogiczno - dydaktycznych. Pracę organizuje zazwyczaj chaotycznie i bez należytego uplanowania. Stosując werbalne metody nauczania osiąga nikłe rezultaty pracy zarówno pod względem formalnym jak i wychowawczym. Powołując się na swą rutynę 23 - letniego nauczania, nie czyni żadnego wysiłku w kierunku dokształcania się zawodowego. W odniesieniu do całokształtu życia szkoły - bierna i bez żadnej inicjatywy. Posiada małą dozę samokrytycyzmu. W pracy niesumienna. Stosunek do dzieci często bardzo nierówny, surowy, opryskliwy. W odniesieniu do zarządzeń szkolnych podejrzliwa i łatwo uprzedzająca się. W pracy pozaszkolnej czynnego udziału nie bierze. Reasumując powyższe dane, pracę p. Świstackiej oceniam jako niedostateczną - proponuję przeto ocenę pracy niedostateczną.

W Gorajcu dnia 18 XII. 1938 r. Kierownik szkoły Hasiec Włodzimierz

W roku szkolnym 1936/1937 kierownikiem szkoły powszechnej w Gorajcu była Stefania Hasiec, która wystawiła opinię Stanisławie Świstackiej za okres pracy od 1. IX. 1936 - 1. XII. 1936 -

Pani Świstacka jest obowiązkowa i sumienna. Wyniki pracy dosyć dobre, znajomość programów nie głęboka. Przygotowanie do lekcji sumienne. Stosunek do dzieci dobry, do Grona koleżeński i życzliwy, do kierownika szkoły przychylny. Praca nad swoim samokształceniem prawie żadna. Uzdolnień organizacyjnych i kierowniczych nie zauważyłam. W szkole nie prowadzi żadnych organizacji. W pracy społecznej udziału żadnego nie bierze. Czas wolny od zajęć szkolnych przeznacza wyłącznie na prowadzenie własnego domu.

³⁷ APZ, Inspektorat, *Opinie z wizytacji szkolnych*.

³⁸ APZ, Inspektorat, Szkoła w Gorajcu gmina Radecznica, *Opinia o p. Stanisławie Świstackiej stałej nauczycielce publicznej szkoły powszechnej w Gorajcu gm. Radecznica pow. zamojski za czas od 1. IX -36 - 1. XII. 1936.*

Stefania Haścowa kierownik szkoły.³⁹

Kolejną zachowaną opinię o pracy Stanisławy Świstackiej wystawił kierownik szkoły w Gorajcu - Włodzimierz Hasiec w grudniu 1938 roku -

Opinia o pracy p. Świstackiej Stanisławy nauczycielki stałej publicznej szkoły powszechnej III stopnia w Gorajcu gmina Radecznica za czas od 1 stycznia 1937 r. do 31 grudnia 1938 r.

Hospitowana w ciągu okresu sprawozdawczego wielokrotnie, nie wykazuje w większości wypadków należytego przygotowania do lekcji. Uczy przeważnie klasy młodsze, gdyż słabe uzdolnienie pedagogiczne, ponadto nie wystarczający zasięg pamięciowy i wiadomościowy uniemożliwiają powierzenie p. Świstackiej jakiegokolwiek przedmiotu w klasach starszych. Przeprowadzane lekcje, mimo udzielania wskazań, przeważnie są nieprzemyślane - małej wartości kształcącej i wychowawczej. W prowadzeniu lekcji uwidacznia się niewielka znajomość elementarnych zasad pedagogiczno - dydaktycznych. Pracę organizuje zazwyczaj chaotycznie i bez należytego uplanowania. Stosując werbalne metody nauczania osiąga nikłe rezultaty pracy zarówno pod względem formalnym jak i wychowawczym. Powołując się na swą rutynę 23 - letniego nauczania, nie czyni żadnego wysiłku w kierunku dokształcania się zawodowego. W odniesieniu do całokształtu życia szkoły - bierna i bez żadnej inicjatywy. Posiada małą dozę samokrytycyzmu. W pracy niesumienna. Stosunek do dzieci często bardzo nierówny, surowy, opryskliwy. W odniesieniu do zarządzeń szkolnych podejrzliwa i łatwo uprzedzająca się. W pracy pozaszkolnej czynnego udziału nie bierze. Reasumując powyższe dane, pracę p. Świstackiej oceniam jako niedostateczną - proponuję przeto ocenę pracy niedostateczną.

W Gorajcu dnia 18 XII. 1938 r. Kierownik szkoły Hasiec Włodzimierz

13 lutego 1935 roku wizytację w szkole powszechnej w Gorajcu na lekcjach języka polskiego w klasie II przeprowadził podinspektor szkolny Wiktor Józwiakowski -

Oddział II j. polski, obecnych 52, nieob[ecnych] 16. Tok lekcji na ogół właściwy, przeprowadzenie jednak niewłaściwe, polegało przeważnie na opowiadaniu nauczycielki i stawianiu zbyt drobiazgowych i niewłaściwych pytań. Brak zainteresowania i samodzielnej pracy. Dzieci wypowiadają się nie za chętnie i bardzo słabo. Czytają słabo. w lasie duszno i [] nie zastosowano. Lekcja nudna. Wypracowania pisemne polegają prawie wyłącznie na odpisywaniu z książki, poprawione niedbale ołówkiem. Piszą słabo.⁴⁰

12 grudnia 1935 zajęcia w szkole powszechnej w Gorajcu wizytował podinspektor szkolny - Michał Baluń. Nie wiemy kto z nauczycieli prowadził w tym dniu zajęcia w klasie I i II, ale zachowała się notatka sporządzona przez podinspektora M. Balunia:

Organizacja pracy w kl. II w dniu wizytacji na ogół poprawna. Przeprowadzenie lekcji zajęć praktycznych i śpiewu również poprawne, natomiast lekcji języka polskiego - niezgodne z wymaganiami programu i dydaktyki. W kl. II dzieci grzeczne, czyste, śmiałe, chętnie biorą udział w pracy, dostatecznie rozwinięte. Posiadają zupełnie dostateczny zasób wiadomości z poszczególnych przedmiotów.

W organizacji pracy w klasie I w dniu wizytacji nie wprowadzono momentów pobudzających zainteresowanie dzieci i wytwarzających nastrój właściwy dla dzieci tego wieku. Przyczyniło się do tego w pewnej mierze to, że nauczycielka rozpoczęła zajęcia w tej klasie lekcją arytmetyki. Miesięczne rozkłady materiału nauczania ogólnikowe, nie obejmują wszystkich [] materiału zawartego w programie (język polski) i nie przedstawiają należytej wartości. Stosunek nauczycielki do dzieci właściwy, troska o higienę i estetykę [] w domu. Kontrola prac piśmiennych staranna.

Wizytacja w obecności Wizytatora Szkół Kuratorium Oś[wiaty] Lublin p. Waśniewskiego. Podinspektor Szkolny Michał Baluń.⁴¹

Z dniem 1 września 1936 roku rozpoczął pracę w 6 klasowej szkole powszechnej w Gorajcu Włodzimierz Hasiec, który pracował wcześniej jako stały nauczyciel 7 klasowej publicznej szkoły

³⁹ APZ, Inspektorat, Szkoła w Gorajcu gmina Radecznica, *Opinia o p. Stanisławie Świstackiej stałej nauczycielce publicznej szkoły powszechnej w Gorajcu gm. Radecznica pow. zamojski za czas od 1. IX -36 - 1. XII. 1936.*

⁴⁰ APZ, Inspektorat, Szkoła w Gorajcu gm. Radecznica, *Treść spostrzeżeń z dnia 13 lutego 1935 r.*

⁴¹ APZ, Inspektorat, Szkoła w Gorajcu gm. Radecznica, *Treść spostrzeżeń z dnia 12 grudnia 1935 r.*

powszechnej męskiej w Żółkiewce.⁴²

W roku szkolnym 1937/38 w szkole w Gorajcu pracowali: ⁴³

Nazwisko i imię	Nauczane przedmioty w poszczególnych klasach
Hasiec Władysław	Rachunki - klasy V, VI, VII Zajęcia praktyczne - Klasy VI, VII, chłopcy
Hasiec Stefania	Język polski, rysunki, geografia, przyroda - klasa VII Przyroda, geografia - klasa VI Przyroda, geografia - klasa V Zajęcia praktyczne - klasy VI - VII
Kuczkowski Franciszek	Zajęcia praktyczne, wszystkie przedmioty - klasa III Historia, język polski - klasa V
Mayerowa Ludmiła	Wszystkie przedmioty - klasa II Język polski, historia - klasa VI Rysunek, zajęcia praktyczne, gimnastyka - klasa III
Melanowicz Władysław	Wszystkie przedmioty - klasa I Chór, śpiew, gimnastyka - klasy V, VI, VII
Świstacka Stanisława	Wszystkie przedmioty - klasa II Język polski, rachunki, geografia - klasa III
Świstacki Stanisław	Wszystkie przedmioty - klasa IV Zajęcia praktyczne, rysunki - klasa V Rysunki - klasa VI
Wróbel Henryk	Religia - klasy I - VII

Wg. *Listy nauczycieli, którzy pracowali w Szkole w Gorajcu*,⁴⁴ Władysław Melanowicz zatrudniony był w latach 1937-1939. Kierownik szkoły - Włodzimierz Hasiec w dniu 14 grudnia 1938 roku wystawił opinię o jego pracy:

Opinia o pracy Melanowicza Władysława, nauczyciela stałego publiczne szkoły powszechnej III - go stopnia w Gorajcu gm. Radecznicza za czas od 1-go stycznia 1937 do 31 - go grudnia 1938.

W pracy aktywny i bystry. Planuje i organizuje pracę w zakresie metodyczno - dydaktycznym właściwie. Wykazuje znajomość metod nauczania i ogólną orientację w problemach i zagadnieniach nauczania na poziomie zadowalającym. Zainteresowanie się zagadnieniami pedagogicznymi widoczne. Stosowanie metod nauczania i opracowywanie tematów właściwe. W pożytku koleżeńskim dość trudny i []. W pracy pozaszkolnej czynnego udziału nie bierze. Do zagadnień szkolnych i życiowych często podchodzi pod kątem nachylenia prawnego. Ogólne wyniki pracy wykazuje widoczne - proponuję ocenę dostateczną.

Kierownik szkoły Hasiec Włodzimierz, w Gorajcu dnia 14. XII. 1938 r.

3.

⁴² APZ, Inspektorat..., Szkoła w Gorajcu gmina Radecznicza, Karta Kwalifikacyjna

⁴³ APZ, Inspektorat, Szkoła Powszechna w Radeczniczy, gm. Radecznicza, Sprawozdanie kierownika szkoły 1937/38

⁴⁴ *Lista nauczycieli, którzy pracowali w Szkole w Gorajcu*, pdf wgląd marzec 2020.

Szkoła w Latyczynie

Nauczyciele pracujący w Latyczynie w latach 1927 - 1929

Waleria z Podgórskich Szarlipowa - od 1 września 1927 roku,
Józef Kamiński - od 15 lutego 1927 roku,⁴⁵
Jan Grygiel - od 1 września 1928 roku,
Izabela Chorosiewiczowa - od 1 listopada 1928 roku,
Walerja Wojtasiewiczówna - od 1 września 1929 (przeniesiona do Latyczyna z Kitowa),
Władysława Szczepańska - od 1 października 1929 roku.⁴⁶

Opinia [o Władysławie Szczepańskiej] na podstawie spostrzeżeń

Wystawiona została 31 grudnia 1937 roku przez Wiktora Józwiakowskiego, podinspektora szkolnego. Opinię potwierdził Jan Szczepaniec, inspektor szkolny w Zamościu

Sumienna i pracowita, do zawodu przygotowana dostatecznie, stosuje na ogół właściwe metody dydaktyczne i wychowawcze i osiąga dostateczne wyniki. Nad doksztalceniem pracuje mało, stosunek do uczniów serdeczny, do ich rodziców i w ogóle miejscowej ludności życzliwy lecz bierny. W stosunku do przełożonych taktowna. Programy zna dostatecznie. Zdolności kierownicze i organizacyjne małe. w służbie i poza służbą zachowuje się poprawnie.⁴⁷

4.

Szkoła w Mokrymlipiu w latach 1916 - 1932⁴⁸

Szkoła w Mokrymlipiu, początkowo jako jednoklasowa powstała w roku szkolnym 1916/17. Izbę na prowadzenie zajęć szkolnych wynajęto u Tomasza Płocharza, opiekę nad szkołą sprawował Michał Chadam, a nauczycielką była Kamińska.

Rok szkolny 1917/18 - pojawia się informacja o nowej nauczycielce, jest nią Albina Pilichowska, opiekunem szkoły Michał Chadam, izba szkolna i mieszkanie dla nauczycielki wynajęte u Jana Łapińskiego.

Rok 1918 /19 - nauczycielka - Albina Pilichowska, później Stanisław Sowa. Opieka szkolna - Michał Chadam, izba szkolna i mieszkanie u nauczyciela wynajmowane u Jana Łapińskiego.

Rok 1919/20 - obowiązki nauczyciela początkowo pełnił Gaździcki, później Stanisław Abraszewski. Opieka szkolna - Jan Chadam, izba szkolna i mieszkanie dla nauczyciela wynajmowane u Jana Łapińskiego.

Rok 1921/22 - z dniem 1 września 1921 roku została mianowana nauczycielką Zdzisława Strokówna, 30 marca 1922 roku do Mokregolipia przybywa nowa nauczycielka - Henryka Jasińska, która pracuje do 6 grudnia 1922 roku, po czym przenosi się do innej szkoły (nie podano do jakiej).

Izba szkolna początkowo (do 14 grudnia 1921 roku) wynajęta była u Jana Łapińskiego, mieszkanie dla nauczycielki u Stanisława Książka. W grudniu ukończono budowę szkoły. Poświęcenie budynku szkolnego odbyło się 14 grudnia 1922 roku. Od 15 grudnia rozpoczęto naukę

⁴⁵ W okresie późniejszym pracował w szkole w Gorajcu, gdzie zmarł 2 stycznia 1956 roku, wg. *Kronika Szkoły Podstawowej w Gorajcu*.

⁴⁶ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Latyczynie gm. Radecznica, *Siły Nauczycielskie*

⁴⁷ APZ, Inspektorat..., Szkoła Powszechna w Latyczynie gm. Radecznica, *Opinia na podstawie spostrzeżeń o Szczepańskiej Władysławie nauczycielce i p. o kierownika w 2 klasowej szkole powszechnej w Latyczynie*

⁴⁸ *Kronika Szkoły w Mokrem Lipiu*, Tom. I 1916/17 - 1931/32, b/p, zapis chronologiczny.

w nowym budynku, nie odpowiadał on celom szkolnym, był jednak o wiele wygodniejszy od wynajmowanych izb lekcyjnych, a ponadto znajdowały się w nim dwa pomieszczenia dla nauczycieli. Wg. zachowanych danych statystycznych ilość dzieci z terenu Mokregolipia objętych obowiązkiem nauczania przedstawiała się następująco: rocznik 1911 - 12, rocznik 1912 - 13, rocznik 1913 - 10, rocznik 1914 - 5.

W roku szkolnym 1921/22 prowadzono IV oddziały - 2 komplety. Jeden komplet - oddziały III i IV pobierał naukę rano od 8.00 - 11. 00 godziny, drugi komplet - oddział I i II pobierał naukę po południu od godziny 1 (13. 00) - 3 (15.00). Od dnia 30 marca 1922 roku po przybyciu drugiej nauczycielki Henryki Jasińskiej oddział I i II pobierał naukę osobno rano, oddział III i IV po południu razem. Oddział I prowadziła Z. Strokówna, II - H. Jasińska, a w III i IV nauczycielki podzieliły się przedmiotami. W skład grona nauczycielskiego wchodził też ks. proboszcz Andrzej Paluszkiewicz, który uczył religii we wszystkich oddziałach. W skład Opieki Szkolnej wchodził: opiekun główny - Jan Chadam oraz Jan Łapiński. Przewodniczącym Dozoru Szkolnego był P. Dobrócki.

Rok szkolny 1921/22 rozpoczęto uroczyście. Frekwencja z początku roku szkolnego nieliczna, zwiększała się w miesiącach zimowych, słabnąc znów na wiosnę. Stosowany przymus szkolny powiększył i umożliwił przeprowadzenie klasyfikacji z końcem roku szkolnego. Dniem obchodzonym uroczyście w szkole był Dzień 3 Maja - młodzież szkolna była na Mszy Świętej w Radecznicy. Następnie w szkole urządzono poranek z deklamacjami i śpiewami. Mieszkańcy wsi to święto narodowe potraktowali zupełnie obojętnie, nie biorąc udziału w uroczystości .

Rok 1921/1922 -

Ilość dzieci z poszczególnych roczników objętych obowiązkiem nauczania

Rocznik	Ilość dzieci
1911	12
1912	13
1913	10
1914	10
1915	13

Dzieci dobrowolnie zapisanych na ten rok szkolny było 49, zapisanych z urzędu 9.

Nauczyciele: Zdzisława Strokówna, Henryka Jasińska (pracowała do grudnia 1922 roku), ks. Paluszkiewicz, pełnił obowiązki katechety. Od stycznia 1923 przejął je ks. Leonard Kępiński.

Opieka szkolna: Tomasz Płocharz (opiekun główny), Jan Łapiński, Franciszek Koziół (sołtys), przewodniczącym Dozoru Szkolnego w Radecznicy Z. Skrzetuski.

Rok szkolny 1922/23

2 lutego 1923 młodzież odegrała dwie sztuki "Herszt zbójców" i "Złońnica". Dochód uzyskany ze sprzedaży biletów przeznaczono na potrzeby szkolne - zakupiono: globus, termometr, metr oraz 3 obrazy przyrodnicze.

26 maja 1926 roku w szkole odbyła się Konferencja Rejonowa z udziałem inspektora szkolnego

J. Sobieckiego, ks. proboszcza z Mokrego Lipia⁴⁹, gwardiana z Radecznicy, przewodniczącego Dozoru Szkolnego Z. Skrzetuskiego oraz nauczycieli z gminy Radecznicza i Sułów. Lekcję [pokazową] na konferencji prowadziła Zdzisława Strokówna w oddziale III z przyrody na temat "Chrzęszcz majowy".

Rok szkolny 1923/24

Ilość dzieci wg, poszczególnych roczników objętych obowiązkiem szkolnym

Rocznik	Ilość dzieci
1911	12
1912	13
1913	11
1914	13
1915	14
1916	16
1917	15

Od 1 września 1924 roku prace w Mokrymlipiu podjęła Maria Kowalska (Zdzisława Strokówna wyjechała na roczny Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski) oraz druga nauczycielka - Maria Rozdolska (pracowała do końca roku szkolnego).. katechetą w omawianym roku szkolnym był ks. Antoni Rudziński. Przewodniczącym Dozoru Szkolnego została wybrana Grabkowska. W szkole prowadzono pięć oddziałów - w oddziałach I, II, III nauczala Maria Rozdolska, w oddziałach IV, V- Maria Kowalska.

Rok szkolny 1924/25

Szkoła otrzymała 130 książek od Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, co stanowiło załączek przyszłej biblioteki.

Klasyfikacja uczniów w szkole powszechnej w Mokrymlipiu za rok szkolny 1924/25

Oddział	Zdolni chłopcy	Zdolne dziewczęta	Niezdolni chłopcy	Niezdolne dziewczęta	Nieklasyfikowani chłopcy	Nieklasyfikowane dziewczęta
I	5	7	5	4	10	11
II	4	4	2	4	4	2
III	6	4	1	1	5	6
IV	4	2	2	1	3	2
V	3	1	-	-	-	-

⁴⁹ W Kronice Szkoły będącej podstawą tego opracowania stosowana jest dwu wyrazowa pisownia nazwy miejscowości - Mokre Lipie.

Rok szkolny 1925/26

24 stycznia 1926 roku w szkole obchodzono uroczyste 100 rocznice śmierci Stanisława Staszica
3 maja obchodzono uroczyste Dzień konstytucji Majowej, udział wzięli uczniowie ze szkół w Tworczowie, Kitowie, Sułowcu, Zakłodziu i Sąsiadki.

W tym roku szkolnym zaprenumerowano "Płomyk" i "Płomyczek", zbierano pieniądze na rzecz propagowania czytelnictwa oraz powiększenie księgozbioru w bibliotece - zebrano 25 złotych.

Rok szkolny 1926/27

2 kwietnia obchodzono Święto Sadzenia Drzewek - drzewka kupowano ze szkółki "Florianka".⁵⁰
Nauczycielka Zdzisława Strokówna na własną prośbę przeniosła się do Zamościa, a Józefa Gładyszowa do Sąsiadki - w ich miejsce prace podjęli Adam Waśko i jego żona Franciszka.

Rok szkolny 1927/28

Zmarł główny Opiekun Szkoły Jan Madej. Wzmianka o istnieniu w Zamościu Koła Polskiej Macierzy Szkolnej na potrzeby której szkoła przekazała 4 złote oraz o funkcjonowaniu we wsi Koła Młodzieży Wiejskiej i Ochotniczej Straży Pożarnej.

Rok szkolny 1928/29

Ilość dzieci wg. roczników zapisanych do szkoły

Rok	Ilość dzieci objętych obowiązkiem szkolnym
1921	10
1920	15
1919	20
1918	6
1917	13
1916	11
1915	1

Dobrowolnie zapisano 69 dzieci, z urzędu 8.

Adam Waśko wyjechał na Wyższy Kurs Nauczycielski, na jego miejsce przyszła do pracy Olga Stadnicka. Głównym Opiekunem Szkoły został Marian Boćkowski

⁵⁰ Ogród folwarczny ze szkółką leśną, powstał w II połowie XIX wieku na śródleśnej polanie przy skrzyżowaniu dróg do Zwierzyńca i Górecka na południowo - zachodnim skraju lasów zwierzynieckich, wg. *Florianka - ogród folwarczny ze szkółką leśną - ogrodowy. minigo.pl*, wgląd 30 maja 2020.

Rok szkolny 1929/30

31 sierpnia 1930 roku Waśko Adam i Waśkowa Franciszka przenieśli się do 7 klasowej szkoły powszechnej w Wierzbie, gm. Stary Zamość, na ich miejsce przyszli Mikołaj Kuzycz z żoną Heleną Kuzyczową.

Rok szkolny 1930/31

30 listopada 1930 roku urządzono w szkole uroczystą akademię z okazji 100 rocznicy wybuchu powstania listopadowego. referat n' t. *Powstanie listopadowe a Polska niepodległa* wygłosił Mikołaj Kuzycz. W okresie zimowym zorganizowano kursy dla dorosłych. Przeciętna liczba uczęszczających wynosiła 28 osób.

W roku szkolnym 1930/31 do szkoły uczęszczało: do oddziału I - 23 uczniów, do oddziału II - 26, do oddziału III - 14, do oddziału IV - 6. Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego przeniosło małżeństwo Kuzyczów na własną prośbę z Mokregolipia do Lipowca, miejscowości położonej w gminie Teresopol.

Rok szkolny 1931/1932

Dekretem Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego w Lublinie z dnia 10 sierpnia 1931 Nr. I/17429 /31 p. o kierownika 2 klasowej Publicznej szkoły Powszechnej w Hutkowie gm. Suchowola Jan Sowiński został przeniesiony na własną prośbę do 1 klasowej Publicznej Szkoły Powszechnej w Mokrem Lipiu gm. Sułów.⁵¹ Naukę religii prowadził ks. Andrzej Kostrzewa wikary tutejszej parafii.

17 września 1931 w kościele w Mokrymlipu odprawiono mszę żałobną za ministra wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Sławomira Czerwińskiego.⁵²

Klasyfikacja uczniów za I okres roku szkolnego 1931/32

Oddziały	Oceny (bdb, db, dost)	Oceny niedostateczne	Uczniowie nieklasyfikowani	Razem
I	20	4	1	25
II	18	4	1	23
III	16	1	1	18
IV	19	3	-	22

3 grudnia 1931 roku podjęto decyzję o utworzeniu w Mokrymlipu Ośrodka Oświatowego, w ramach którego zorganizowano Uniwersytet Powszechny. Przewodniczącym Ośrodka wybrano Jana Sowińskiego.

13 stycznia 1932 roku w szkole odbyło się ogólne zebranie członków Ośrodka Oświatowego z udziałem instruktora oświaty pozaszkolnej Jana Gaździckiego. 15 marca tegoż roku w szkole obchodzono uroczyste imieniny marszałka Józefa Piłsudskiego.

21 marca 1932 roku zakończono zajęcia na Uniwersytecie Powszechnym. Kierownikiem Uniwersytetu był Jan Sowiński. Kurs trwał od 22 grudnia 1931 - 21 marca 1932 roku. Ogółem na

⁵¹ Zapis zgodny z wpisem w *Kronice Szkoły 1916/17 - 1931/32*.

⁵² Sławomir Czerwiński (14. X. 1885 - 4. VIII. 1931), działacz państwowy, pedagog, ewangelik reformowany. Autor pracy *O nowy ideał wychowawczy* (1934, wyd. II rozszerzone), wg. *Sławomir Czerwiński*, Wikipedia - wolna encyklopedia, dostęp 31 V. 2020.

zajęcia wykorzystano 90 godzin, w tym 30 na prace kobiece.

5.

Szkoła w Podborczu

Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku od austriackich władz okupacyjnych jako 1 klasowa szkoła powszechna mieszana. Kuratorium Lubelskie rozporządzeniem z 20/8/ 1929 Nr. I 19878 nadało szkole na rok 1929/30 stopień 1 klasowej o jednym etacie.⁵³

W Podborczu istniał drewniany budynek szkolny posiadający salę lekcyjną i mieszkanie dla nauczyciela. Wybudowano go na tzw. "Nawsiu" w latach trzydziestych. Obiekt spłonął w wyniku podpalenia we wrześniu 1939 roku. Pierwszym nauczycielem był Józef Grochowski, do Podborcza przybył w 1924 roku - szkoła, która wówczas kierował była jednoklasowa. W roku 1932 mieszkańcy wsi wybudowali nową szkołę o jednej izbie lekcyjnej i mieszkaniu dla nauczyciela; szkoła otrzymała działkę ziemi o powierzchni 1 ha; przed wojną zajęcia w szkole pan Podolec.

Nauczyciele

Józef Podolec - od 11 października 1922

Barbara Gryniasukowa - od 1 sierpnia 1933⁵⁴

Rok szkolny 1937 / 38

Melaniukowa (?) Helena - uczyła wszystkich przedmiotów oprócz religii w klasie I i II, prowadziła bibliotekę szkolną, udzielała się w pracy Koła Gospodyń Wiejskich

Wróbel Henryk - uczył religii w klasie I i II

Wyróżniający się uczniowie:

Bizior Weronika rocznik 1931, klasa II - Dzielce,

Bizior Eugenia rocznik 1926, klasa IV - Dzielce. ⁵⁵

W roku 1937 w powszechnej szkole publicznej w Podborczu pracowała Helena Hawunko.⁵⁶ W roku 1939 budynek szkoły spłonął wraz z częścią zabudowań wsi.

6.

Szkoła w Podlesiu

Orzeczeniem austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 sierpnia 1916 roku Nr 8657 zorganizowana jako szkoła publiczna. Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła powszechna mieszana. Od 1 września 1926 roku jako 2 klasowa szkoła powszechna. Kuratorium Lubelskie rozporządzeniem z 20/8/ 1929 Nr. I 19878/29 nadało szkole na

⁵³ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Podborczu gm. Radecznica, *Organizacja*

⁵⁴ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Podborczu gm. Radecznica, *Siły Nauczycielskie 1922*

⁵⁵ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Podborczu gm. Radecznica, *Sprawozdanie kierownika szkoły 1937/38*

⁵⁶ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Podborczu gmina Radecznica, *Opinia na podstawie spostrzeżeń o Helenie Hawunko, stałej nauczycielce powszechnej szkoły publicznej w Podborczu.*

rok 1929/30 stopień 1 klasowej z jednym etatem.⁵⁷

Od 1 września 1918 roku w szkole powszechnej w Podlesiu pracowała Ida Kolinkówna. Urodzona 1896 roku w Kołomyi, ukończyła Seminarium Nauczycielskie w Kołomyi⁵⁸ 29 maja 1918 roku. Na mocy rozporządzenia Inspektora Szkolnego Okręgu Lublin № 1106 została mianowana z dniem 1 września 1918 roku nauczycielką 1 klasowej mieszanej szkoły elementarnej w Podlesiu.⁵⁹

Od 1 września 1924 roku w szkole pracował Jan Janczura,
Od 1 września 1926 roku Teodozja Kiszczakówna przeniesiona do Podlesia ze Zwierzyńca.

16 maja 1936 roku podinspektor szkolny Wiktor Józwiakowski wystawił opinię o pracy Jana Janczury, stałego nauczyciela 1 - klasowej publicznej szkoły powszechnej w Podlesiu -

Frekwencja w szkole dobra. Organizacja pracy w szkole staranna i systematyczna, niestety nieco przestarzała i zrutynizowana, jednak dzięki b. solidnej pracy osiąga zadowalające wyniki. Warunki pracy - dzięki staraniom nauczyciela dość dobre. Kancelaria prowadzona systematycznie. Z ludnością utrzymuje dobre stosunki.⁶⁰

Kolejna opinia o pracy Jana Janczury pochodzi z dnia 31 grudnia 1937 roku

Janczura Jan, stały nauczyciel 1 klasowej publicznej szkoły powszechnej w Podlesiu. Flegmatyk, inteligentny, odcytany i poważny. Praca metodyczna pomysłowa, sumienna i dokładna - wyniki zupełnie dostateczne. stosunek do młodzieży życzliwy. Z ludnością utrzymuje dobre stosunki. Programy i przepisy szkolne zna zupełnie dostatecznie. Wiadomości zawodowe uzupełnia poprzez czytanie dzieł i czasopism pedagogicznych. Pracuje z zapałem. W służbie i poza służbą zachowuje się poprawnie.

Inspektor Szkolny Jan Szczepaniec,
Podinspektor Szkolny Wiktor Józwiakowski

W roku 1937/38 w szkole pracował Jan Janczura. Wyróżniający się uczniowie to :
Gąsior Eugeniusz klasa II, Chuda Bronisława klasa IV.

7.

Szkoła w Radecznicy

Nauczanie początkowe w Radecznicy zapoczątkowała otwarta w 1884 roku szkoła rosyjska, po jej upadku w 1914 roku (ostatnią rosyjską nauczycielką była Maria Andriejewna Tarsanowa), dzieci z Radecznicy kontynuowały naukę (od 1916 roku) w szkole powszechnej polskiej pod kierunkiem polskiej nauczycielki pani Jaworskiej, a po jej odejściu pod fachową pedagogiczną opieką innych: Anny i Zenobii Kucharskich, Idy Kolinkówny Rucińskiej, Władysława Zdunkiewicza i. t. d.⁶¹

Orzeczeniem austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 sierpnia 1916 roku Nr 8659 zorganizowana jako szkoła publiczna. Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła powszechna mieszana. Kuratorium Lubelskie rozporządzeniem z 20/8/ 1929 Nr. I 19878 nadało szkole na rok 1929/30 stopień 2 klasowej o dwóch etatach.⁶²

⁵⁷ APZ, Inspektorat, Szkoła w Podlesiu gm. Radeczna , *Organizacja*

⁵⁸ Było to Państwowe Seminarium nauczycielskie Żeńskie, które funkcjonowało w Kołomyi w latach 1906 - 1932. Z zachowanych wpisów w kronice szkoły wiadomo, że udzielano uczniom bezzwrotnej zapomogi na pokrycie bieżących składek (taksy szkolnej) oraz doraźnych pożyczek zwrotnych, wg. *Kronika Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Kołomyi za lata 1906 - 1932*, Kołomyja 1932, s. 129.

⁵⁹ APZ, Inspektorat, Szkoła w Podlesiu gm. Radeczna, *Ida Kolinkówna*.

⁶⁰ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Podlesiu gm. Radeczna, *Arkusze spostrzeżeń - Jan Janczura*.

⁶¹ Relacja Stanisława Zybaly, 2010 rok.

⁶² APZ, Inspektorat, Szkoła w Radecznicy, *Organizacja*

Rok szkolny 1935/36⁶³

Imię i nazwisko	Ukończona szkoła	Praca w Radeczniczy	Nauczane przedmioty
Władysław Zdunkiewicz	Kurs Nauczycielski	Od 1. IX. 1936 roku, dodatkowo prowadził bibliotekę szkolną, dorywczo udzielał się w pracach miejscowej straży pożarnej	Uczył w klasach V, VI bez religii, śpiewu, rysunków
Ida (z domu Kolinek) Rucińska	Seminarium Nauczycielskie Żeńskie w Kołomyi, jej nazwisko figuruje pod datą 1918 rok w "Kronice Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Kołomyi za lata 1906 - do 1932" - <i>Wykaz imienny abiturjentek od roku szkolnego 1910 do 1932</i> , s 137. (Kołomyja 1932)	Od 1. IX. 1918 roku	Uczyła w klasach II, III (bez religii), V, VI (bez śpiewu)
Anna Kucharska		Od 21 listopada 1919 roku, ponadto prowadziła Szkolną Kasę Oszczędności, udzielała się w pracach Polskiej Macierzy Szkolnej, gdzie prowadziła bibliotekę (do września 1939 roku)	Uczyła w klasach I, IV (bez religii), V (bez rysunków)
Ks. Emi Seroła		Od 1 IX. 1935 roku	Uczył religii we wszystkich klasach, udzielał się w pracy Polskiej Macierzy Szkolnej i Akcji Katolickiej

Ogólne dane (1936 rok)

Dzieci w wieku szkolnym

⁶³ APZ, Inspektorat, Szkoła Powszechna w Radeczniczy gm. Radecznicza, *Sprawozdanie kierownika szkoły za rok szkolny 1937/38*

Radecznicza - 82,
Zaporze - 85,
Gaj Gruszczański - 12,
Ujście (obecnie część Radeczniczy, w tamtym okresie samodzielna miejscowość) - 11

Miejscowości należące do obwodu szkoły w Radeczniczy (1937)

Radecznicza - 79 dzieci
Zaporze - 99
Ujście - 5
Gaj Gruszczański - 19 ⁶⁴

Wg. danych w roku szkolnym 1937/38

2 chłopców ze szkoły powszechnej w Radeczniczy przeszło do Gimnazjum (nie podano do jakiego),
2 do Szkoły Podoficerów Zawodowych w Nisku,⁶⁵
1 dziewczynka do Szkoły Rolniczej w Lublinie,
2 dziewczynki do Szkoły Przemysłowej (nie podano gdzie),

Rok szkolny 1937/38

W szkole powszechnej w Radeczniczy (wówczas 3 klasowej) uczono:
religii, języka polskiego, historii, geografii, nauki o przyrodzie, arytmetyki z geometrią, rysunków,
zajęć praktycznych, śpiewu, prowadzono także zajęcia z gimnastyki określane jako ćwiczenia
cielesne.

Nauczyciele :

Zdunkiewicz Władysław - uczył w klasach V, VI (bez religii, śpiewu i rysunków), prowadził
bibliotekę szkolną, dorywczo udzielał się w pracach straży pożarnej,

Rucińska Ida, uczyła w klasach II, III (bez religii), wszystkich przedmiotów w klasach V, VI
śpiewu,

Kucharska Anna, uczyła w klasach I, IV (wszystkich przedmiotów) bez religii, udzielała się w
pracach Polskiej Macierzy Szkolnej, prowadziła Szkolną Kasę Oszczędności.

ks. Emil Seroka - uczył religii we wszystkich klasach, udzielał się w pracach Akcji Katolickiej,
Polskiej Macierzy Szkolnej

Do szkoły zakupiono mapy Ameryk i Australii, a za ofiarowane przez inspektora szkolnego Jackla
6 złotych powiększono stan narzędzi stolarskich.

⁶⁴ APZ, Inspektorat, Szkoła powszechna w Radeczniczy, *Sprawozdanie z organizacji 3 klasowej publicznej szkoły
powszechnej w Radeczniczy, 1937.*

⁶⁵ Szkoła Podoficerów Piechoty dla Małoletnich Nr 3 utworzona została w Nisku 1 sierpnia 1932 roku, wg. *Wikipedia
- wolna encyklopedia, wgląd 27. IV. 2020.* Do szkoły przyjmowano chłopców w wieku od 15 - 17 lat, którzy
ukończyli co najmniej 7 klas szkoły powszechnej. Egzaminy wstępne zdawali w Koninie i Śremie, stąd byli
kierowani do Niska. nauka trwała 3 lata, wg. *O szkole/patron - Wix.com, wgląd 27. IV. 2020.*

*Ocena pracy Anny Kucharskiej za okres od 1. IX. 1916 - 1. IX. 1931*⁶⁶

1. IX. 1916 - 1. IX. 1919 - pracowita, wyniki pracy dostateczne.

/-/ Pytlakowski, inspektor szkolny

1. IX. 1919 - 1. IX. 1922 - Pracowita, mało wyrobiona zawodowo, wyniki pracy dość dobre.

/-/ Gajewski, inspektor szkolny, /-/ Sobiecki, zastępca inspektora szkolnego.

1. IX. 1922 - 1. IX. 1925 - Wyniki pracy dość dobre.

/-/ Sobiecki, zastępca inspektora szkolnego.

1. IX. 1925 - 1. IX. 1928 - Wyniki pracy zadowalające, postępowanie metodyczne i pilność dobre.

/-/ Sobiecki, p. o inspektora szkolnego.

1. IX. 1928 - 1. IX. 1931 - metodyczne ujęcie pracy dość dobre, wyniki pracy zadowalające.

/-/ Składnik, inspektor szkolny

/-/ Przestalski, zastępca inspektora szkolnego.

Anna Kucharska (1896 - 1956), pochowana jest wraz z siostrą - Zenobią Kucharską (1891 - 1967),⁶⁷ także nauczycielką na cmentarzu w Lasku, zagajniku znajdującym się poza zabudowaniami klasztornymi w Radecznicy. Wg. zachowanych, ustnych przekazów na omawianym cmentarzu chowano osoby zasłużone dla radecznickiego środowiska, albo związane z klasztorem dlatego Anna i Zenobia Kucharskie, zasłużone dla Radecznicy nauczycielki spoczęły w tym miejscu.⁶⁸

Ida (Kolinek/ Kolinkówna) Rucińska (1896 - 1974).

Arkusze spostrzeżeń dotyczący jej pracy sporządzony został dnia 12 listopada 1935 roku przez pełniącego obowiązki kierownika szkoły powszechnej w Radecznicy Franciszka Mazura hospitującego lekcje arytmetyki, języka polskiego i historii prowadzone przez Idę Rucińską. Jego uwagi (dla potrzeb niniejszego omówienia wybrałam fragmenty) dotyczą: sposobu prowadzenia lekcji, przygotowania nauczycielki omówienia danego tematu, wykorzystania pomocy, czy przeprowadzenia dodatkowych ćwiczeń mających na celu uzupełnienie wiedzy uczniów.

Przy przerabianiu czytanek na lekcjach j. polskiego nauczycielka stosuje dawny szablon czytania []. Nie stosuje formy omówienia całości treści, postaci i ważniejszych fragmentów danej czytanki. Na lekcjach cichych stosuje przeważnie ćwiczenia ortograficzne, natomiast nie stosuje ćwiczeń opartych na samodzielnym wypowiedzianiu się dzieci. Dzieci w klasie V czytają słabo. Zeszyty czyste, pismo staranne..⁶⁹

Dnia 15. VI. 1936 roku prowadzoną przez idę Rucińską lekcję historii w kl. V hospitował Podinspektor Szkolny Wiktor Józwiakowski -

Lekcja historii o Wilanowie i dworach magnackich przeprowadzona werbalnie: nauczycielka podaje materiał w dwóch partiach i bezpośrednio każe uczniowi powtarzać. Samodzielnej pracy uczniów brak. Żadnych pomocy nie

⁶⁶ APZ, Inspektorat Szkolny w Zamościu, luźne notatki w zbiorze Akt Szkoły w gminie Radecznica

⁶⁷ Do Radecznicy przybyła 13 listopada 1918 roku, odręczny zapisek Stanisława Zybały.

⁶⁸ Nie wiadomo w którym roku został założony cmentarz na którym spoczywają - pierwotnie był to cmentarz prawosławny. Podczas działań I wojny światowej na cmentarzu pochowano nieznaną liczbę oficerów rosyjskich poległych podczas walk frontowych na polach Radecznicy, Podlesia i Zaporza w 1914 i 1915 roku! natomiast pochówki żołnierzy podlegających ich dowództwu znajdują się na cmentarzu wojennym z 1915 roku zlokalizowanym w Zaporzu, relacja Marianny Zybały, czerwiec 2015 roku.

⁶⁹ APZ, Inspektorat Szkolny Zamojski, Personalne gminy Radecznica, *Arkusze spostrzeżeń. Ida Rucińska stała nauczycielką pub[licznej] szkoły powszechnej w Radecznicy*, sygn. 629.

zastosowała, a tylko powołuje się na pałac Zamoyskich w Klemensowie, oglądany w czasie wycieczki. Poziom tej klasy niski (w ubiegłym roku [lekcje] prowadziła inna nauczycielka.⁷⁰

Opinię o pracy Idy Rucińskiej za okres (nie podano od kiedy, prawdopodobnie od początku roku szkolnego 1933/34) do 31. XII. 1933 roku, wystawił także ówczesny kierownik szkoły publicznej powszechnej w Radecznicy (jego podpis na dokumencie jest nieczytelny):

Obowiązki swe wykonuje sumiennie. Trzyma się ściśle programów nauki. Stosunek do uczniów jest przyjazny, ale nie uwłaczający powadze nauczycielskiej. w ocenie pracy uczniów kieruje się tylko sumieniem i sprawiedliwością. W stosunku do rodziców i dzieci jest uprzejma i w razie potrzeby służy im radą i pomocą. Do przełożonych i koleżeństwa odnosi się przyjaźnie. Posiada wymagane ustawą egzaminy nauczycielskie. Znajomość programu nauczania ma zupełnie opanowaną. Jest dobrą organizatorką i współpracuje ze Strażą Pożarną w Zaporzu i z [].

Zachowanie się p. Rucińskiej tak w służbie jak i poza nią jest zupełnie taktowne. Jest inteligentna, uczciwa i energiczna. Stosunek rodzinny wyżej wymienionej nauczycielki może być wzorem dla wielu rodzin katolickich (podkreślone czerwonym ołówkiem).⁷¹

Pod tą opinią swoje zdanie dopisał podinspektor Wiktor Jóźwiakowski:

Nauczycielka dość zdolna, i na ogół sumienna w pracy. Nad własnym samokształceniem jednak nie pracuje i nadal często stosuje przestarzałe metody dydaktyczne. Osiąga wyniki dostateczne...⁷²

Opinia o pani Rucińskiej Idzie, nauczycielce publicznej szkoły powszechnej w Radecznicy gm. Radecznica, pow. zamojski za czas do 15 listopada 1936 roku -

Sumienna i punktualna. Ucząc od kilku lat tylko starsze oddziały wpadła w rutynę i obecnie pracuje nad przyswojeniem metod nowoczesnych, lecz wyniki pracy dydaktycznej i wychowawczej są zadowalające. Zbyt mało aktywna, w pracy agresywna i ostra w stosunku do dzieci, cieszy się jednak ich zaufaniem. W stosunku do rodziców taktowna z zabarwieniem protekcyjnalizmu jako żona zamożniejszego obywatela.⁷³ W ocenie działy sprawiedliwa. W stosunku do nauczycielstwa koleżeńska i uczynna, wobec zaś władz lojalna. Zdolna i ambitna - zbyt ufna w swe wartości. przepisy szkolne zna, lecz nie stosuje w całej rozciągłości wnikających stąd obowiązków. Uzdolniona w robotach ręcznych i śpiewie nie wykorzystuje całkowicie możliwości. W pracy społeczno - oświatowej bezpośrednio nie pracuje, wyręczając się mężem.⁷⁴

W roku 1956 napisała szkic monograficzny o Radecznicy, maszynopis którego przechowywany jest w zbiorach Biblioteki Gminnej.⁷⁵ W zawodzie nauczycielskim przepracowała pięćdziesiąt lat⁷⁶

8.

Szkoła w Zaburzu

Orzeczeniem austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 sierpnia 1916 roku Nr 8659 zorganizowana jako szkoła publiczna. Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła powszechna mieszana. Kuratorium Lubelskie rozporządzeniem z 20/8/ 1929 Ne I 19878 nadało szkole na rok 1929/30 stopień 1 klasowej o jednym etacie.⁷⁷

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ APZ, Inspektorat..., dz. cyt, *Opinia o p. Idzie Rucińskiej nauczycielce szkoły powszechnej w Radecznicy, gmina Radecznica, powiat zamojski za czas do 31. XII. 1934. Radecznica 31. XII. 1934.*

⁷² Tamże.

⁷³ W 1922 roku wyszła za mąż za Czesława Rucińskiego, b. legionistę, właściciela ziemskiego i działacza społecznego. W 1926 roku zorganizował w Zaporzu oddział ochotniczej straży pożarnej, której był wieloletnim prezesem. Relacja Stanisława Zybaly 2010 rok.

⁷⁴ APZ, Inspektorat, Szkoła Powszechna w Radecznicy gm Radecznica, *Opinia o pracy Idy Rucińskiej,*

⁷⁵ Relacja Zofii Sykały, kierownik Biblioteki Publicznej Gminny Radecznica.

⁷⁶ K. Masaniec. Zaporze, *Radecznica. Nasza Gazeta miesięcznik religijno – kulturalny* 5/2003

⁷⁷ APZ, Szkoła w Zaburzu, *Organizacja*

Nauczyciel

Władysław Jaśniewski od 1 września 1924 roku

Gdzie pracował wcześniej - nie wiadomo, zachowały się jednak opinie odnośnie jego pracy pedagogicznej.

Data/za okres od - do	Treść opinii	Kto wystawił opinię
15 październik 1920 - 15 październik 1923	Pracowity, oddany szkole, wyniki pracy dość dobre	Gajewski, inspektor szkolny, Sobiecki, zastępca inspektora szkolnego
15 październik 1923 - 15 październik 1926	Zdolności dostateczne, pilność bardzo dobra. wyniki pracy zadowalające	Sobiecki, zastępca inspektora szkolnego
15 październik 1926 - 15 październik 1929	Praca sumienna, lecz czasem metodycznie błędna. wyniki pracy dobre	Sobiecki, p. o. inspektora szkolnego, Salomon, zastępca inspektora szkolnego, Przestalski, zastępca inspektora szkolnego

Rok 1937

Do obwodu szkoły w Zaburzu należały miejscowości:

Podborcze, Zaburze (część), Grygle (część Podborcza), Dzielce , Tokarka (Gorajec Stara Wieś), Dzielce.⁷⁸

9.

Szkoła w Zakłodziu

Orzeczeniem austriackich władz okupacyjnych z dnia 10 sierpnia 1916 roku Nr 8687 zorganizowana jako szkoła publiczna. Przejęta przez rząd polski w dniu 1 listopada 1917 roku jako 1 klasowa szkoła mieszana. Kuratorium Lubelskie z 20/8/1929 Nr I 19878/29 nadało szkole na rok 1929/30 stopień 1 klasowej z 1 etatem⁷⁹

Nauczyciele w 1929 roku⁸⁰

Leonard Bielecki - od 1 sierpnia 1929 roku

Jan Misiąg⁸¹ - od 1 września 1929 roku, w okresie późniejszym pracował w szkole powszechnej w

⁷⁸ APZ, Inspektorat, Szkoła Powszechna w Zaburzu, *Sprawozdanie z organizacji 3 klasowej publicznej szkoły powszechnej w Zaburzu gm. Radechnica 1937*

⁷⁹ APZ, Inspektorat..., Szkoła w Zakłodziu, *Organizacja*.

⁸⁰ Tamże, *Siły Nauczycielskie (1929)*.

⁸¹ Misiąg Jan (29.03.1889 - 15.11. 1983) pochodził ze Świętoniowej w powiecie przeworskim, województwo rzeszowskie. Ukończył Gimnazjum Humanistyczne "dawnego typu". Początkowo uczył się w Jarosławiu, następnie Rzeszowie. Egzamin dojrzałości zdał w roku szkolnym 1910/1911 w Brzeżanach. Jako ochotnik walczył na froncie

Czarnymstoku.

Nauczyciele w roku szkolnym 1937/38

Tadeusz Gwda, ukończył Seminarium Nauczycielskie (nie podano gdzie), nauczyciel kontaktowy,
Piotr Wachowicz, nauczyciel płatny od godzin,
Mieczysław Abramiuk, nauczyciel tymczasowy.⁸²

Zdolni uczniowie

Eugenia Pietrykowska rocznik 1924 , klasa IV ,
Karolina Zalewa rocznik 1926, klasa III

Przy szkole w roku 1937 znajdowały się:
boisko o wymiarach 32 m x 23 m,
ogródek o wymiarach 12 m x 24 m⁸³..

Spis treści

Tytułem wstępu.....	
Szkoła w Czarnymstoku.....	
Szkoła powszechna w Gorajcu.....	
Szkoła w Latyczynie.....	
Szkoła w Mokrymlipiu w latach 1916 - 1932.....	
Szkoła w Podborczu.....	
Szkoła w Podlesiu.....	
Szkoła w Radecznicy.....	
Szkoła w Zaburzu.....	
Szkoła w Zakłodziu.....	

od roku 1914 do lipca 1915 w 18 Pułku Obrony Krajowej - później była niewola na terenie byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, następnie pobyt w Niemczech - tutaj pracował u rolnika o nazwisku Bate, do kraju powrócił w 1923 roku. W roku 1958 przeszedł na emeryturę, pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Trzęsinach.

⁸² APZ, Inspektorat..., Publiczna szkoła Powszechna w Zakłodziu gm. Radecznica, *Sprawozdanie kierownika szkoły 1937/38*.

⁸³ Tamże.